

УДК 338.48-44(1-22)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРИРОДНОГО (СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Штангеева Н. І., Поворознюк І. М.

Анотація. В статті розглядаються об'єктивні умови можливості розвитку природного (сільського зеленого) туризму в Україні та сучасні світові тенденції цього бренду, узагальнені завдання громадських організацій у сприянні розвитку природного туризму. Наведені основні правові документи, що визначають діяльність суб'єктів рекреаційно-туристичного підприємництва. Показано, що поєднання діяльності розвинених організацій сільського зеленого туризму з екологічними готелями дають ефективні результати для розширення баз доступного відпочинку, підвищення зайнятості сільського населення та збереження екології рекреаційної місцевості України.

Ключові слова: сільський зелений туризм, природний туризм, рекреаційна місцевість, готель, сертифікація, екологія, соціальна сфера.

Постановка проблеми. В сучасному світі урбанізації, значного впливу наслідків технічного прогресу, суспільних негараздів та погіршення екології людина потребує періодичного відновлення фізичного і емоційного стану здоров'я, отримання повноцінного відпочинку, який, в результаті, є одним з ключових елементів розвитку особистості.

У той же час війна на сході України, анексія Криму та загальне погіршення економічної ситуації позбавляє значну частину населення можливості проводити відпустку на морі, внутрішніх та світових курортах. Відновлення фізичного та емоційного стану здоров'я за даних умов можна досягти за рахунок відпочинку у рекреаційних зонах України, що сприяє розвитку сільського зеленого туризму.

Сільський зелений туризм – це сектор туристичної індустрії, орієнтований на використання природних, культурно-історичних та інших ресурсів сільської місцевості та її особливостей [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Можливості та умови надання послуг гостинності у сільській місцевості досліджували: В. Г. Герасименко, О. М. Глукомська, В. В. Гордієнко,

Я. Г. Берсуцький, П. В. Горішевський, В. І. Біркович, В. Ф. Кифяк та ін.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є дослідження сутності природного туризму та надання можливості доступних послуг гостинності у сільській місцевості.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Дослідженнями встановлено, що розвиток природного туризму та надання послуг гостинності в Україні знаходиться на початковій стадії.

Наразі, з точки зору термінології, в літературі зустрічаються близькі за значенням та сутністю терміни – «м'який туризм», «екологічний туризм», «зелений туризм», «агротуризм» і т. д. Тому експерти ВТО використовують поняття «туризм, орієнтований на природні туристські ресурси», або «природний туризм» (nature based tourism) [2].

Розвитку сільського зеленого туризму в Україні сприяє децентралізація, яка дає змогу місцевій владі використовувати частину місцевого бюджету для найбільш перспективних бізнес-проектів. Для якісної організації відпочинку гостей на селі необхідна тісна взаємодія діяльності господаря, який надає послуги проживання та харчування, з владою, яка має сприяти такому

виду діяльності. Природний туризм з його величезними рекреаційними та пізнавальними можливостями має також на меті сформувати суспільну свідомість по охороні та раціональному використанню природних багатств, донести до людей актуальність і важливість питань захисту навколишнього середовища [3].

У багатьох країнах зелений туризм стає невід'ємною частиною всіх видів туризму, інтегрує їх в загальний процес раціонального використання та охорони природи не лише за рахунок екологічного просвітництва, але і за рахунок отриманих доходів від зеленого туризму [4]. Прикладом може бути Хорватія, в якій, не зважаючи на велику кількість туристів, які щороку відвідують об'єкти її зеленого туризму, залишається надзвичайно екологічно чистою країною – однією з небагатьох, де питання забезпечення питною водою вирішується просто – кришталево-чиста питна у водопроводі відповідає всім вимогам європейських стандартів.

Але розширюючи області для зеленого туризму, які ще не досить підготовлені для такої діяльності в Україні, виникає конфлікт між маркетингом сільського туризму з одного боку, та такою суспільною цінністю, як охорона природи – з іншого.

Зростання кількості агроосель, що надають туристичні послуги в межах біосферних заповідників та національних парків, а відтак і зростання кількості їх щорічних відвідувачів обертається нарощенням рекреаційного тиску на природне середовище, що не сприяє його збереженню. Тому для грамотного розвитку природного туризму необхідно створювати громадські організації просування туристичного продукту, діяльність яких включає: створення іміджу даного туристичного регіону за рахунок проведення рекламних кампаній; підтримку та управління приватними туристичними закладами; розроблення дієвих заходів по охороні навколишнього середовища.

В Україні громадський сектор сільського туризму представлений Всеукраїнською та обласними спілками сприяння розвитку сільського зеленого туризму, головним напрямком діяльності яких є розробка та реалізація маркетингової політики в сфері сільського зеленого туризму.

Основні завдання обласної консультативно-маркетингової агенції розвитку сільського зеленого туризму в Україні полягають в наступному: створенні постійної робочої групи з наданням консультативно-маркетингових послуг для населення, зайнятого в галузі сільського зеленого туризму в області; забезпеченні правових організаційних засад діяльності сільського зеленого туризму у формі виду підсобної діяльності, або підприємництва; організації реклами місцевих агротуристичних пропозицій та пошуку організаційно-економічних механізмів співпраці власників агроосель з органами місцевої влади; узагальненні правового та господарського механізмів функціонування сільського зеленого туризму області для внесення пропозицій у законодавчі документи з сільського зеленого туризму та передання практичного досвіду його розвитку іншим регіонам України.

Наразі, відсутні дійові механізми, які б забезпечували постійний оперативний зв'язок між всіма суб'єктами ринку сільського зеленого туризму. Сільський зелений туризм є окремим видом туризму, розвиток якого є пріоритетним напрямом державної політики, зазначеним у статтях 4 та 6 Закону України «Про туризм» № 324 від 15.09.1995 р. [5]. Право особистих селянських господарств займатися сільським зеленим туризмом визначено в статті 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» № 742 від 15.05.2003 р. та Указами, найважливішими з яких є Указ № 1356 від 20.12.2000 р. «Про основні засади розвитку соціальної сфери села», в якому визначено, що з метою соціального

розвитку села необхідно реалізувати залучення приватного сектору у сільській місцевості до рекреаційно-туристичного підприємництва та підсобної діяльності у сфері сільського зеленого туризму [6] та Постановами Кабінету Міністрів України № 1158 від 19.09.2007 р., № 1203 від 16.11.2011 р., та № 830 від 05.09.2012 р. «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України» від 15.03.2006 р. № 297 і від 29.07.2009 р. № 803 [7]. В цих державних документах визначені основні законодавчі положення діяльності приватних сільських господарств у організації туристичної діяльності та наданні послуг гостинності туристам на селі.

Для успішного туристичного бізнесу не варто відділяти «чистий» зелений туризм від інших видів туризму (пізнавального, історичного, гастрономічного), оскільки їх поєднання можуть бути більш привабливим для туристів і, відповідно, більш прибутковим. В Україні ці види туризму найбільш поширені в її західній частині. Ця частина України має прекрасні природні умови для зеленого туризму – гірські ландшафти Карпат, лікувальні властивості мінеральних вод (Моршин, Трускавець), термальні води (Берегове, Велятин), численні історико-культурні об'єкти, значна частина яких охороняється ЮНЕСКО. Туристів цікавить також різноманітний видовий склад флори та фауни Карпат. Тут вже чітко виокремився гастрономічний туризм, який славиться вишуканими місцевими стравами. Особливо слід також відмітити місцеві домашні вина.

В західній Україні добре збережені об'єкти замкового туризму – Олеський, Золочівський, Підгорецький, Жовківський (Львівська обл.), Мукачівський, Ужгородський, Невицький (Закарпатська обл.), Збаразький, Вишневецький (Тернопільська обл.), Кам'янець-Подільський (Хмельницька обл.) та ін. Деякі з цих замків, за умов організації зеленого туризму неподалік від

них, можуть бути включені в туристичні маршрути для відпочиваючих. Не менш цікавими є туристичні об'єкти і в інших регіонах України – Конотопі, Глухові, Тростянці (Сумська обл.); Батурині, Козельці, Ніжині, Качанівці (Чернігівська обл.) та ін.

В тих рекреаційних місцях, які користуються значним попитом у туристів і не вистачає сільських садиб, доцільно відкривати екологічні готелі з одним або кількома власниками, які об'єднуються для ведення спільного бізнесу [8].

В Україні вже розроблена система екологічної сертифікації готелів і ресторанів, в якій враховуються фактори від енергозбереження та економії водних ресурсів, до забезпечення гостей органічними продуктами харчування [9]. До таких готелів відносяться: комфортабельний готель Донецький «Форест парк» побудований в Великоанадольському лісі та «Зелений гай» розташований в мальовничому Святогорську, які до війни були заповнені не тільки влітку, а й у міжсезоння. Під Вінницею розташована мережа екоготелів «Сімейне гніздо».

15 березня 2011 р. в готелі Radisson Blu відбулася презентація міжнародної програми екологічної сертифікації готелів та курортів Green key («Зелений ключ») [10], в завершенні якої нагородили перший в Україні еко-сертифікований готель Radisson Blu у Києві. Програма Green key («Зелений ключ») є одним із п'яти проектів міжнародної недержавної незалежної організації Foundation for Environmental Education (Міжнародної Організації з екологічної освіти). Однією з переваг еко-сертифікації Green key («Зелений ключ») є її непричетність до професійних або ділових структур, яка гарантує готелю неупереджену та незалежну оцінку. Наявність екологічної сертифікації стає інноваційним інструментом підвищення туристичної привабливості. Все більше людей у світі готові бути клієнтами лише тих компаній і брендів, які відповідають за свою присут-

ність на планеті та наслідки своєї діяльності. Великі корпорації вже усвідомили свою причетність та взаємозв'язок із цими ключовими сторонами бізнесу, що впливає на зниження ризиків, операційну діяльність та лояльність клієнтів.

В Україні діяльність «Зеленого ключа» представлена громадською організацією «Екологічна ініціатива». Участь готелів у цій програмі базується на принципі зменшення негативного впливу на довкілля без завдання шкоди комфорту гостей. Громадська організація «Екологічна ініціатива» створена з метою здійснення заходів по сталому розвитку прибережної зони України шляхом втілення критеріїв, що стосуються покращення довкілля, поширення інформації проведення екологічно безпечного та відповідального бізнесу, екологічного менеджменту, створення екологічно привабливого іміджу рекреаційних територій. У 2008 р. «Екологічна ініціатива» отримала членство в Міжнародній Організації з екологічної освіти, яка втілює програми «Блакитний прапор» (Blue Flag) та «Зелений ключ» (Green key).

У вересні 2011 р. відбулося урочисте вручення міжнародного екологічного сертифікату готельному комплексу «Артеміда» (АР Крим м. Ялта) – першому в Україні закладу з тимчасового розміщення, який пройшов сертифікацію у відповідності до вимог міжнародного екологічного стандарту ISO 14024. За висновками експертної комісії органу з екологічного маркування, «Артеміда» підтвердила відповідність системи управління та якості послуг, що надаються екологічним критеріям, які встановлюються згідно міжнародних стандартів. У готелі використовуються енергозберігаючі лампи та системи кондиціонування і опалення, впроваджена програма заощадження прісної води, стічні води очищаються спеціальною установкою без застосування хімічних речовин. Елект-

рообладнання та комп'ютерна техніка виключно енергозберігаючого класу «А» і «А+», мінімізована система паперового документообігу, що дозволяє економити папір, а, відповідно, і дерева, які використовуються для виготовлення паперу. Особлива увага приділяється вибору продуктів харчування, вони є місцевого виробництва з екологічно чистих зон. Масажний кабінет використовує косметичні засоби за складом виключно натуральні. Екологічним аспектом готельних комплексів приділяється значна увага ще при їх проектуванні та будівництві. При цьому основним завданням є збереження унікальності природних властивостей території комплексу.

Екологічні готелі призначені для збереження та відновлення здоров'я гостей, мають раціонально використовувати природні ресурси і відповідати наступним вимогам:

- мати систему екологічно чистого опалення;
- власні очисні споруди стічних вод;
- проводити класифікацію всіх відходів;
- використовувати електрику, що виробляється за допомогою безпечного для навколишнього середовища палива;
- для освітлення застосовувати екологічні лампи;
- для приготування їжі використовувати екологічно чисті продукти.

Серед асортименту іншої екологічної продукції слід відмітити: екологічні гелі для душу, мило, шампуні, кондиціонери, лосьйони – упаковки яких швидко розкладаються в землі; серветки і рушники, що не потребують прання, а підлягають повторній переробці; бамбукові лотки і кошики для сміття (бамбук, що має високу швидкість росту кваліфікується як поновлюваний ресурс); карти-ключі; посуд і прибори, що можуть використовуватись після вторинної переробки і не забруднюють навколишнє середовище. Таким чином,

природний туризм у поєднанні з екологічними готелями може забезпечити значну кількість відпочиваючих комфортними умовами у екологічно чистому середовищі зі збереженням природних екосистем.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Природний (сільський зелений) туризм має соціально-економічне значення, оскільки він дає можливість для відпочинку та відновлення здоров'я людей

різним рівнем достатку, сприяє розвитку селянських господарств та інфраструктури сільської місцевості, підвищує зайнятість населення та сприяє створенню нових робочих місць. У поєднанні з екологічними готелями дає змогу підвищити національну свідомість по охороні історичних пам'яток та збереженню навколишнього середовища.

Список використаної літератури

1. Горшевський, П. В. Сільський зелений туризм, організація надання послуг гостинності / В. В. Горшевський, Ю. В. Васильєв. – Івано-Франківськ : Місто, 2003. – 148 с.
2. Дмитрук, Ю. И. Экологический туризм. Современные концепции менеджмента и маркетинга : учебное пособие / И. Ю. Дмитрук. – 2-е изд. – М. : Альтерпресс, 2004. – 192 с.
3. Юрченко, Л. І. Екологія / Л. І. Юрченко. – К. : Професіонал, 2009. – 215 с.
4. Bodlender, J. A. Langfristige Trends im Schweizerischen Tourismus und die Rolle des Marketings / J. A. Bodlender ; in: Die Volkswirtschaft, Nr 12. – Bern, 1995. – S. 173–178.
5. Про туризм / Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР // Відомості Верховної ради України, 1995 р., № 31, Ст. 242.
6. ISO 14001:2004 «Системи екологічного менеджменту».
7. ISO DIS15985; ASTM D 5511-02 «Стандарти для визначення здатності пластикових пакувальних матеріалів до біологічного розкладання».
8. Годієнко, В. В. Туризм – рушій соціально-економічного розвитку країни (2011-2013 рр.) [Електронний ресурс] / В. В. Годієнко. – Режим доступу : <http://tourlib.net/stati.ukr/gordienko.pdf>.
9. Берсуцкий, Я. Г. Государственное регулирование малого бизнеса «Опыт и проблемы» / Я. Г. Берсуцкий, О. В. Безверхая. – Донецк, 1997. – 184 с.
10. Програма «Green key» («Зелений ключ») [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://consumers.unian.net>.

Бібліографічний опис для цитування:

Штангеева, Н. І. Сучасний стан та тенденції розвитку природного (сільського зеленого) туризму в Україні / Н. І. Штангеева, І. М. Поворознюк // Науковий журнал «Економічні горизонти». – 2017. – № 2(3). – С. 83–89.